

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.25
у Національному університеті «Львівська
політехніка»

ВІДГУК

офіційного опонента професора Бойчука Олександра Васильовича
на дисертацію Радомської Віолетти Радіонівни «Принципи організації
інтер'єру в українській сакральній архітектурі першої чверті ХХ століття
(на прикладі творчості Модеста Сосенка), подану на здобуття наукового
ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07. - Дизайн

Актуальність теми дисертації

Проблема синтезу візуально-пластичних мистецтв в облаштуванні предметного світу залишається однією з центральних в сфері гуманітарних досліджень, починаючи з давніх часів і закінчуючи сьогодні. Їй присвятили свої фундаментальні праці видатні теоретики й майстри проектно-художньої культури різних країн. Цього питання торкається в представленій до захисту дисертації і пані В.Р. Радомська, відкриваючи для мистецтвознавчої науки нові цікаві і корисні сторінки. Про **актуальність** і **своєчасність** теми дисертації свідчать як недостатня вивченість означеної проблеми науковою спільнотою, так і невдалі приклади художнього оформлення інтер'єрів сакральних за характером новобудов, що мають місце в сучасній практиці. Прагнення до модернізації інтер'єрів українських церков не завжди знаходить вірного вирішення з боку проєктантів і виконавців робіт з художнього оформлення приміщень. Непрофесійні втручання з метою оновлення інтер'єрів церков призводять до погіршення образно-стилістичного рівня художніх стінописів та іконостасів і знищення їх авторської автентичності. І часто для цього просто не вистачає ґрунтовних знань і переконливих зразків, у тому числі, історичних. Саме тому, звернення авторки дисертації до яркої постаті Модеста Сосенка слід всіляко вітати, бо на прикладі творчості цього майстра можна вибудовувати парадигми створення сучасних сакральних об'єктів та вчитися вмінню органічного проєктування. Висновки, рекомендації, ретельно зібрані і систематизовані матеріали дослідження, без сумніву, стануть корисними як для широкого кола фахівців з історії і теорії мистецтва, так і для практикуючих дизайнерів, архітекторів, майстрів декоративно-ужиткового, викладачів профільних навчальних закладів. На **актуальність** дисертації також вказує її зв'язок з науковими програмами кафедри дизайну та основ архітектури Національного університету «Львівська політехніка», у тому числі за темами: «Дослідження принципів формування української ідентичності середовища сучасними засобами архітектури і дизайну» (№ 0115U006719); «Пам'ять в архітектурі міста і дизайні міста» (№0116U002846), а також відповідність

роботи до «Концепції розвитку національної архітектури», розробленої Українською академією архітектури і закону України «Про охорону історико-культурної спадщини».

Наукова новизна і практичне значення дослідження

В дисертації В.Р.Радомської *вперше* всебічно розглянутий, проаналізований і системно оцінений творчий внесок Модеста Сосенка в справу проектування та оформлення предметно-просторового середовища української сакральної архітектури. На підставі отриманих результатів авторкою визначені головні принципи просторової організації М.Сосенком монументальних стінописів в інтер'єрах церков та продемонстровані практичні способи трансформації орнаментальних композиційних схем видатного майстра. В науковий обіг введена *нова* інформація щодо пріоритетних напрямків і засобів професійної діяльності з проектування і опорядження об'єктів сакральної архітектури західної України першої чверті ХХ століття. До мистецтвознавчої сфери знань *додані* важливі данні і наочні зразки зі спадщини М.Сосенка, які відображають особливість його творчого методу, спрямованого на створення гармонійного за естетичними ознаками і цілісного за візуальним сприйняттям, церковного інтер'єра. Проявою *наукової новизни* можна також вважати і сам факт віднесення авторкою дисертації настінних розписів до чинників організації внутрішнього простору сакральних споруд та їх розгляд у якості своєрідних елементів дизайну. Такий *новаторський підхід* суттєво розширює існуючі уявлення про сферу і об'єкти дизайн-діяльності, посилюючи фактор синтезу візуально-пластичних мистецтв в сучасній художньо-проектній культурі.

Матеріали і висновки дисертації В.Р.Радомської переконливо свідчать про **практичне значення** дослідження.

Надані в дисертації матеріали є корисними не тільки для проектувальників і майстрів художнього оформлення інтер'єрів сакральних та громадських споруд, але й для працівників освіти. Опрацьовані авторкою історико-архівні документи та теоретично-методичні положення безумовно знайдуть широке впровадження (і вже частково знайшли на кафедрі дизайну та основ архітектури у Львівській політехніці) в лекційних курсах, навчальних дисциплінах, у дипломному проектуванні за напрямком підготовки 022 «Дизайн». Не менш важливими є результати дослідження і для фахівців з пам'ятко-охоронної діяльності, в розпорядженні яких з'явився повний перелік сакральних об'єктів збудованих, реконструйованих та реставрованих в означений період у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях України. Конкретну *практичну цінність* для майстрів і реставраторів творів настінного розпису представляє ретельний опис техніко-технологічної специфіки монументальних стінописів Модеста Сосенка, зроблений на підставі фізико-хімічного аналізу матеріалів та інгредієнтів, які застосовувалися того часу. Вагомості дослідженню додають задокументовані факти впровадження матеріалів дисертації у сферу збереження національної культурної спадщини, галузі туризму і телебачення, справу музейної атрибуції.

Структура, зміст і основні положення дисертації

Дисертація є логічно побудованою за структурою, послідовністю викладення текстового та ілюстративного матеріалу. Чітко визначені *мета, об'єкт, предмет, межі і методи* дослідження. Текст розділів написаний професійно грамотною мовою, у відповідності до вимог оформлення наукових праць, і до правил синтаксису. В роботі застосований широкий термінологічний апарат, а для вірного тлумачення специфічних понять авторкою створений *термінологічний словник*. Основні положення і висновки логічно сформульовані і відповідають межах та задачам дослідження. Переконаливо і візуально чітко сприймаються як ілюстрації до тексту розділів, так і додаткові зображення у вигляді фрагментів інтер'єрів, художніх творів, архітектурних споруд, композиційно-морфологічних схем, таблиць, діаграм, з поясненнями на українській і, де потрібно, польській мовах. Численний (332 позиції) і широкий за географією та часом список використаних джерел свідчить про великий обсяг науково-теоретичного матеріалу, задіяного в процесі вивчення теми та написання дисертації. Загальний обсяг дисертації вельми солідний. Він становить 382 сторінки, з яких 175 основного тексту, 100 – ілюстрованого матеріалу і 57 – текстові додатки та зображення. Основний текст викладений у 4-х розділах.

У розділі 1 розглядається стан дослідженості теми, аналізуються процеси формування культурного менталітету і нової генерації митців, серед яких виділяється постать Модеста Стосенка – автора новаторських методів та засобів опорядження інтер'єрів української сакральної архітектури першої чверті ХХ століття. На початку розділу вказуються системні принципи і порядок опрацювання джерельної бази та основні напрямки вивчення і аналізу літератури. Поряд з оглядом богословсько-філософської літератури і монографічних видань по сакральній архітектурі, здобувачка звертає увагу на праці мистецтвознавчого характеру, публікації з історії світової проектно-художньої культури, сучасні видання українських науковців з теорії і практики дизайну. Задля з'ясування сутності явища та феномену М.Сосенка, особливе місце відведене вивченню джерел, пов'язаних з його ім'ям. Відзначаючи їх достатню кількість, авторка дисертації справедливо вказує на певні прогалини в дослідженості різноманітних аспектів стінописів, що і спонукало її до власних натурних обстежень. В розділі роз'яснюється сутність поняття «стінопис», вказується на його відмінність від подібних термінів і на підпорядкованість архітектурним формам та функціональному призначенню сакрального інтер'єру. Далі розкривається послідовність і методологія дослідження, яка базується на системному підході і включає ґрунтовні опрацювання джерельної бази, натурні обстеження, методи структурно-морфологічного, композиційно-пластичного, і навіть, фізико-хімічного аналізу певних творів монументально-декоративного мистецтва.

Розділ 2 присвячений аналізу особливостей дизайну інтер'єрів української сакральної архітектури першої чверті ХХ століття. Наголошується на

тому, що соціальне замовлення на сакральне будівництво сприяло появленню нових художньо-образних засобів на тогочасному етапі розвитку дизайн-діяльності. На підставі розгляду функціональних параметрів церков та існуючих естетичних концепцій акцентується чинник стінопису як важливої складової дизайнерського упорядження сакрального інтер'єру. Розділ завершується описом професійної діяльності майстра, пов'язаної з реалізацією його новітньої програми з організації простору церковних інтер'єрів.

У розділі 3 «Творчий метод Модеста Стосенка в організації дизайну інтер'єру української церкви» оцінюється внесок художньо-ремісничих фірм Галичини, громадських організацій, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва з Австро-Угорщини, а також нової генерації українських архітекторів в розвиток проектно-художньої культури регіону. Підкреслюється значення урахувань народних традицій, а також ідей синтезу мистецтв в дизайні і архітектурі сакральних споруд. Розкриваються особливості «конгломератного синтезу», композиційного і семантичного принципів, принципу оптичних ілюзій, законів фрактальної геометрії, кольорових ефектів та інших художньо-проектних засобів Модеста Стосенка у формуванні та функціонально-естетичній організації інтер'єрів церков.

Розділ 4 охоплює низку питань, пов'язаних із збереженням автентичного стану історичних сакральних інтер'єрів і використанням здобутків художньо-проектної практики першої чверті ХХ ст. в сучасній дизайнерській практиці. Розглядаючи явище індивідуального авторського інтер'єру в контексті нових соціокультурних викликів, авторка дисертації акцентує увагу на такому ключовому понятті як *синтез засобів проектно-художньої діяльності*, дотримання якого є запорукою створення гармонійного дизайну предметно-просторового середовища. Вказуючи на новітні, у тому числі, цифрові технології, пані В.Радомська підкреслює важливість збереження рукотворного сегменту проектування, посилаючись на творчість українських дизайнерів і архітекторів, історичний та сучасний зарубіжний досвід. У якості зразка описуються шляхи інтерпретації, трансформації та модифікації творчого методу і розробок М.Сосенка, наводяться конкретні приклади з дизайнерської практики і дипломного проектування студентів.

В завершенні кожного з 4-х розділів наводяться авторські, ґрунтовно розроблені таблиці, схеми, діаграми, необхідний ілюстративний матеріал, формулюються висновки.

Стисло і конкретно прописані підсумкові висновки, зміст яких вказує на виконання запланованих завдань дисертації.

Викладення положень дисертації в наукових працях і апробація результатів дослідження

Основні положення і висновки дисертації викладені у 22 друкованих працях, з яких 12 опубліковані у фахових виданнях України, 2 – у закордонних наукових виданнях, а інші засвідчують апробацію дослідження. Матеріали дисертації висвітлювались на всеукраїнських та міжнародних конференціях у Львові,

Києві, в Польщі, Італії, Молдові. Результати дослідження впроваджено в навчальні дисципліни, лекційні курси, курсове та дипломне проектування на кафедрі «Дизайн та основи архітектури» ІАРД НУ «Львівська політехніка» за напрямком підготовки 022 «Дизайн». Матеріали дослідження знайшли використання департаментом туризму Львівської міської ради, в практичних роботах по збереженню автентичності творів М.Сосенка, у документальному фільмі про життя і діяльність видатного майстра. Отже, **особистий внесок здобувачки в наукову розробку означеної теми не викликає сумніву.**

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ретельне ознайомлення з текстом автореферату В.Р.Радомської за темою: «Принципи організації інтер'єру в українській сакральній архітектурі першої чверті ХХ століття (на прикладі творчості Модеста Сосенка)» дає підставу стверджувати про його відповідність основним положенням дисертації, а також вимогам і правилам МОН України щодо структури і оформлення. Автореферат є квінтесенцією проведеного дослідження і в повній мірі ідентифікується зі змістом і висновками дисертації.

Дискусійні питання та зауваження

Принципових зауважень до дисертації пані В.Р.Радомської немає. Існують лише другорядні зауваження, на яких зупинимося після обговорення важливого дискусійного питання. Воно, насамперед, виникає з трактування авторкою дисертації **«стінопису в контексті складної конгломерації засобу дизайну сакрального інтер'єру, а не лише в аспекті образотворчого мистецтва...»** (стор. 228). Дійсно, твори монументально-декоративного живопису завжди розглядалися в царині образотворчого мистецтва і їх віднесення до сфери дизайну, на перший погляд, здається вельми суперечним. Але, якщо розглядати стінописи як складову продуманої, цілісної системи проектування, організації і формоутворення інтер'єрів церков, у візуально-пластичному зв'язку з іконостасами та іншим літургійним обладнанням, - як це робить здобувачка, - то їх відповідність поняттю «дизайн» є доречним. Більш того, така смілива трансляція вищеозначених об'єктів у простір дизайну, значно розширює уявлення про цей вид проектно-художньої діяльності і відповідає сучасному світогляду. Тому можна вважати, що захист даної дисертації за науковою спеціальністю 17.00.07- «Дизайн» є виправданим.

До зауважень і помилок віднесемо наступні:

- на стор. 54 авторка наголошує на 2-х основних принципах дослідження: *принципу комплексності і принципу історизму*. Якщо з суттю першого можна повністю погодитися, то назва другого сприймається дещо однобоко: мабуть краще підійшов би термін *«компаративний принцип»*, або *«порівняльно-історичний»*;
- на рис.2.6. світлина з видом Харківського художнього інституту (ХДАДМ) помилково підписана як *«будинок наркома, 1925 р., інж. Кушнар'єв»*, хоча насправді будівля датується 1913 р., а її автором є архітектор *Костянтин Жуков*;

- в цілому правильно роз'яснюючи поняття «гештальт» (Gestalt), переклад цього терміну внизу стор. 168 надається як «форма», «кшталт», хоча у точному перекладі він означає «вигляд», «образ» певної форми (чого/кого);
- в схемі-таблиці «Принципи організації сакрального інтер'єру» (рис.3.1.) під категорією «композиція» надається визначення «перцепція сприйняття об'ємно-просторового розміщення». Отже має місце певна тавтологія, бо слово «перцепція» й означає «сприйняття». З вказаного надпису також не зовсім зрозуміло про розміщення **чого**, тобто яких саме об'єктів, йде мова.

Втім, означені зауваження та інші незначні, суто механічні помилки, не знижують високої оцінки роботи.

Загальні висновки та оцінка дисертації

Подана до захисту дисертація «Принципи організації інтер'єру в українській сакральній архітектурі першої чверті ХХ століття (на прикладі творчості Модеста Сосенка) є завершеною науковою, самостійно виконаною працею, яка додає у сфери мистецтвознавства, дизайну, архітектури, а також у галузь збереження і реставрації пам'яток національної культурної спадщини багато нових, корисних знань. Великий об'єм зібраного історико-архівного і натурального матеріалу, професійно обробленого та систематизованого за всіма правилами наукового дослідження, приємно вражає. Робота заслуговує найвищої оцінки, відповідає вимогам і порядку присудження наукових ступенів МОН України, а її авторка **Віолетта Радіонівна Радомська - присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07-«Дизайн».**

Офіційний опонент:

Професор, кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри дизайну Харківської державної академії дизайну і мистецтв

О. В. БОЙЧУК

Відгук професора О.В. Бойчука

ЗАСВІДЧУЮ:

Проректор з науково-дослідної роботи ХДАДМ

В. В. КУТАТЕЛАДЗЕ